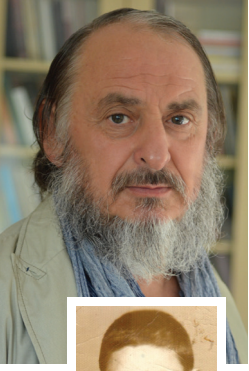

Bez Bebek Öldüğünde

Ahmet MERCAN*

Modern dönemde çocuğu, çocukluğu tanımak ve tanımlamak bir ihtiyaç durumu olarak ele alınıyor. Her tanımlama aynı zamanda bir biçimlendirmeye denk düştüğü hatırdan uzak tutulmamalıdır. Tanımlama ihtiyacını yaslanılan kültürün ontolojisiyle birlikte düşünme durumu, aynı zamanda, çocuğa ve çocukluğa müdahil bir duruma denk düşer. Modern süreç sözlü kültür sonrası, matbaanın icadıyla birlikte yazıyı, belgeyi çoğaltıp taşımaya imkânlı hâle getirerek farklı kültür atmosferi kurdu. Endüstriyel süreçle atbaşı giden gelişmeler Batı'da Aydınlanma dönemi ile dünyayı etkileyen yapılanmalar parçanın bütünden çözüldüğü bir zihin yapısı ortaya çıktı ve çocuk da bundan payını aldı. Önceleri devlete ait kabul edilen çocuğun aileye dönüş süreciyle ve çeşitlenen çocukluk tanımlarıyla, on yedinci yüzyılda itibaren üzerinde yoğunlaşılacak başlıklar arasındaki yerini aldı.

“Eksik yetişkin” olarak büyümesi beklenen çocuğun farklı dünyası olduğuna dair oluşan inanç, eğitimin yanında çocuk edebiyatını da gerekli hâle getirdi. Geldiğimiz Postmodern dönemde çocuğun kime ait olduğuna dair algılar iyice bulanık hâle geldi. İletişim çağının küresel ölçekte örgütçü medya düzeni, çocuğun dünyasına müdahaleyi görev telakki ederek, bakımını aileye yüklediği çocuğun ebeveyni olma iddiasını üstlendi.

Çocuk ve Aile

Çocuk fitratı itibarıyla kirlenmemiş insan; insanın özü olarak tanımlanır. Meleklerle arkadaş olan, tümü aynı saflık tanımıyla ele alınan bir başka insan grubuna rastlamak mümkün değil. Medeniyetimiz çocuğun bir emanet olarak, önce anne ve babaya eşsiz bir nimet olarak bağışlandığını kabullenir. Yaratıcı çocuğu büyütecek enerjiyi de sevgi olarak anne ve babanın içine yerleştirmiştir. Çocuğun ilk gıdaları da böylece ortaya çıkmış oluyor; Sevgi ve süt.

Çocuğun en büyük handikabı büyüklerin şekillendirdiği, kendi iradesi dışında inşa edilmiş dünyada doğmasıdır. Ev, çevre, eğitim, dünya, savaş, barış... Anlayış ve biçimleriyle çocuğun büyüklerin kurgulandığı labirent içinde kendini gerçekleştirmek zorunda kalması, çelişkinin temelini oluşturuyor.

Modern dönem, ürünleri, örgütü, medyasıyla bütün devirlerden çok daha baskıcı ve dayatmacı karakteriyle çocuğun önüne aşılmaz duvarlar örüyor. Bütün yapıp ettiklerini

* Şair, yazar, insan hakları savunucusu.

şirin göstermek için illüzyon marifetiyle her şeyin çocuğun iyiliği için, özgürlüğü adına yapıldığını ortaya koyuyor ve önemli oranda da inandırıyor.

Çocuk nerede, kimden doğarsa doğsun, etnik kökeni ve ailesinin durumuna bakılmaksızın selamlamayı hak eden değerle gelen ve bir noksanı gidermek üzere yeryüzünü şereflelendirmeye gelmiştir. Onu değerli kılan Allah'ın (cc) ruhundan ona üflemesidir. Her çocuk yeni bir haber gibi, tazelenmiş bir güzellik olarak gelir.

Öğretmenin, yazarın ve tüm insanların çocuktan öğreneceği çok şey var. Büyükler bakmasını becerebildikleri oranda, açılarını değiştirip tepeden bakmayı terk ettikleri nispetle çocuğun hayretinden, sevgisinden, sevinicinden istifade edip kendilerini düzelterlirler.

Çocuk, insanın kendini bakıp düzelteceği temiz bir aynadır.

Ve insan, hayatını çocuk saflığı ve hayranlığı içinde keşifle yolculuğa çıkarsın, adaletsizliğe düşmesin diye vahiyle şerefendirilmiştir. Çocuk aynı zamanda sınırsız sevgi deposudur. Hayata usul usul dokunur, küçük çılgınlıklar atarak etrafını keşfe çıkar. Merakını izlemek, keşifleriyle nasıl mutlu olduğunu görmek büyükler için kâinatta keşfin bitmeyeceğine dair bir işarettir. Yaratıcı'nın kudretini her gün daha ileri taşımak için idraki sonsuzluk yolculuğuna çıkarmanın ilk işareti çocukta saklıdır.

Çocuk hayatı oyunla anlamaya çalışırken, oyunlar, beş-altı yaşla birlikte sokağa taşar. Büyüklerin dünyasındaki gözlemler kadar, farklı bir mukayese ile çocuk kendini arkadaş, yaşıtı ile, kimseye belli etmeden kendini kıyaslar. Oyun bu açıdan eğlenceli eğitimin ilk ve önemli aşamadır. Bir yandan oyuncak, diğer yandan masal, çocuğun iki elinden tutan dostlarıdır.

Çocuğun fıtratı ile tabiat arasında karşılıklı uyum ve tutarlılık ortaya çıkar. Ağaçlar, erik bahçeleri en pahalı oyuncaktan daha gizemlidir. Keşif imkânı veren hayvanlar, aynı zamanda, masaldan gerçeğe; gerçekten masala yolculukla hayretin bir yandan beslenmesine, diğer taraftan yeni iştahları devreye almasına aracılık eder.

Masal hayalin ilerde tasarım gücüne dönüşecek geniş açığa kavuşmasının imkânı olarak tebarüz eder. Çocuğun gelişiminde izlediği bu seyir, okul ile farklı bir mecraya yönelir. Çocuğun ve ailenin dahilinin olmadığı cebredici, mecburi bir süreç olarak eğitim ortaya çıkar.

Kime ne adına, ne kadar, nasıl, niye ve ne öğretilecek? Bir başka ifadeyle çocuğa, devlet adıyla yeni bir sahiplik iddiası ortaya çıkmıştır. Eğitim niceliği ve niteliği ile aile ve çocuk üzerinden yeni sorunların ve sorgulamaların adresi olacaktır. Çocuk aile, arkadaş, çevre üçgeni ile kendini gerçekleştirmeye dururken, karşısına kendinin ve ailesinin iradesi dışında mecburi bir unsur olarak okul eklenirken eğitimin niteliği oranında zorlanma dönemi başlamış olur. Bu dönemde, önemli bir soru ortaya çıkar: Devlet çocuğun nesi olur? Çocukta şahsiyeti bulma, değer yargısını kavrama, akademik disiplin elde etme hedefleri yerine, özellikle ülkemizde, devletin ideolojisine inanma, vatandaşlık görevlerine yerine getirme, yanında dayatılan her şeye itaat etmesi istenir. Modern dönemde devlet bu nutku atarken, çocuğa yeni sahip olarak, aile, çevre, arkadaş, okul dörtgeninin ortasına medya karargâhını kurar ve her şeyi değişim ve dönüşüme icbar eder.

Medya Çocuğu

Postmodern çağ, çelişkiyi uyuma çevirme iddiasıyla, hakikati görecelileştirme çabası içinde, bilginin dünyayı birkaç saniyede dolaşmasının imkânına yaslanıyor. Medya, sahibinin sesi olarak Batı uygarlığını küresel boyuta taşımada önemli bir silah olarak ortaya çıkıyor. Kore'den Brezilya'ya, Rusya'dan Güney Afrika'ya girdiği her evde aile bireylerini karşısında tek sıra yapan ve birbirleriyle irtibatlarını koparıp kendini izleten televizyon, tüm dünyayı homejenleştirirken, zihni yönetimi ele geçirmeyi hedefliyor. Bu konuda da önemli mesafe aldığını belirtmek gerek.

Televizyon sadece evin reisliğini ele geçirmekle kalmıyor, tüm aile bireylerini edilgen konuma indirgeyerek pasifize ediyor ve reklam, dizi, yarışmalarla tüketim alışkanlıklarından başlayarak hayat tarzlarını değiştiriyor. Dünyanın her yerinde aynı elbiseyi moda yapabiliyor, istediği müziği dinletiyor; küçük-büyük demeden homejenleştirici kültürle âdeta tüm farklılıkları devre dışı bırakıyor.

Ülkemizde yaşanan hızlı değişim, dünyayı Batı merkezli normlara gönüllü olarak taşınmanın çabası olarak ortaya çıkıyor. Çocuklar üzerinden bu etkiyi izlemek, farkı bütün çıplaklığı ile gözlemlemek mümkün. Hayatın böylesine hızlı akmadığı dönemde çevrede kültür oluşur ve merkeze akardı. Anadolu'da, uygarlıkların kökleri üzerine yaşanan canlı hayat tüm çeşitliliğiyle, görmeye değer durum arz ederdi. Türkü hayatın içinden yakılır, derlenerek merkezde seslendirildi. Televizyonla birlikte kültürel piramit ters yüz oldu. Evlere antenlerden tanıdık olmayan kültür akmaya başladı ve evler mahremiyetini, çeşitliliğini yitirip kamusal alana eklenmiş oldu. Şehirler, kasabalar, köyler aynı ekranla bilinçaltına hükmeden "değişim" vurgusuyla değişmeye başladılar.

Ne ile neyin yer değiştiğinin sorgulaması yapılmadan, başa gelmiş, kaçınılmaz kabul edilen dönüşüm çocukları ve çocukluğu da vurdu. Bez bebeğini kendi yapan ve ona hayal gücünü yükleyen köylü kızı babasına, televizyonda gördüğü naylon bebeği sipariş ettiği gün, üretim tüketimle yer değiştirmiş oldu. Bu aşamadan sonra, çocukluk muhasara altına girmiş oldu. Elektronik oyuncaklar zihni, sebep-sonuç ilişkisine hapsederken, aileler çocuklarına hayranlık duymaya başlamışlardı.

Oysa hikmet devre dışına çıkmıştı.

Televizyon bir kültür taşıyıcı olmakla kalmadı, her boyutta ekranı çağırarak tellal olarak, bir ekrandan kurtulanı, bir başka ekranla yakalama başarısıyla bütün çocukları bağımlı hâle getirdi. Bilgisayar oyunları, İnternet üzerinden tüm dünya çocuklarını esir aldı. Şimdi medya çağındayız bir başka çocukla, farklı bir çocuklukla karşı karşıyayız. Kendi çocukluğumuzu hatırlayarak tanıyacağımız bir çocukluk değil bu.

Günün çocukları puan olma derdinde. Adam öldürmek, bir şey devirip puan üzerinden başkalarını geçmek tek amaçları. Kimi niye öldürdüğünü düşünmek istemiyor; hemen ve eğlenceli olarak başarılı olmak isteyen; piyango çocukları bulunuyor karşımızda. Kimi zaman büyüklere has cümle kuran, yaşının üzerinde sözlerle, yaşından küçük duygu ile karşımızda medya çağı çocuğu bulunuyor. İnternet'te marifetine marifet katan ama komşu teyzeye bakkaldan hiç eklemek almamış, bencil çocuklarımızla medeniyet rüyasına durabilir miyiz?

Hangi elektronik oyuncak, kapı önünde kavanoz kapakları ile evcilik oynayan kız çocuklarının gelişimini sağlayabilir. İnsan insanla zenginleşir. Yüz yüze iletişimde, bilgi,

duygu davranışla karşıya iletilir. Oyun oynamak kadar oyun kurmak da zenginleştirici merhalelerdir. Sokakta erkek çocukların, takım paylaşıp oyun kurup top oynamalarını hangi dijital oyun karşılar. Emek vermenin tadına varmak, paylaşmak, takım oyununa girmek; gol atmak, gol yemek; kazanmak, kaybetmek velhasıl hayata dair hangi duygu varsa hepsi oyun içinde yaşanıyor. Hayat bir oyunla çocuğu hazırlıyor; yahut çocuk oyunla hayata sezdirmeden giriyor.

Dijital çocuk bağımlı bir çocuktur.

Yalnızdır, tekdüze hareket eder, bir hafta elektriksiz ortamda yaşayamaz. Vaktinden önce uyarılmış, müşteri portföyüne alınmıştır. Büyük tasarım merkezleri onun için düşünmekte, ondan sadece ürün almasını ve parmaklarını oynatmasını istiyorlar.

Elinden çocukluğu alınmış çocukların; cihaz üzerinden harikalar üreten ancak, insanla iletişim kuramayanların babaları, anneleriyiz. Durumdan pek şikâyetçi olduğumuz söylenemez. Maharetin faziletten koptuğunun farkında değiliz; ne fena!

Ekran, bahsettiğimiz aile, çevre, arkadaş, okul dörtgeninin ortasına oturup çocuğun etkilendiklerini etkileyerek müsaade edilenin iletişimini kurarken, çocuğun biricik yuvası, aileyi de etkisiz kılıyor. Manevi güven kaynaklarını somuta indirgerken, mümin algısını değiştiriyor.

Tutunulacak dal yine aile.

Çocuğu kurtaracak mekân Kaf Dağı.

Aile, ekranlardan daha sıcak ve cezbedici oyunlar oynayabildiğinde, çocuklar, babalar, anneler masal anlatmaya başladığında, sevinç geriye dönecektir. Çocuk edebiyatı yıldızlı gökyüzünü kapatan perdeyi açtığında, kuşların meramı anlaşıldığında çocukluk çocuğa dönecektir.

Çizgi: Saadet Ceylan